Herman Melville

CLOPOTNIŢA

Aidoma sclavilor negri, aceste forţe se supun în silă omului; cu gândul la stăpânul lor suprem, ele pun la cale răzbunarea chiar în timp ce-l slujesc. Omenirea devine apoplectică din pricina ambiţiilor ei nemăsurate; iar apoplecticii sfârşesc rău.

Căutând să-şi cucerească o libertate mai mare, omul nu face decât să extindă domeniul necesităţii. (*dintr-un manuscris particular*)

Undeva în sudul Europei, lângă o capitală împodobită cândva cu fresce, dar veştejită acum ca o floare atinsă de mucigaiul jilav, se înalţă, în mijlocul unei câmpii, un obiect care, de la distanţă, pare a fi ciotul negru-şi năpădit de muşchi al unui pin gigantic, prăbuşit în vremuri imemoriale, odată cu Inak şi cu Titanul.

Tot aşa cum, acolo unde cade un pin, rămâne o moviliţă de muşchi – ultimă umbră a trunchiului prăbuşit, umbră ce nu creşte şi nu scade niciodată, nefiind supusă înşelătoarelor jocuri ale soarelui, prezenţă imuabilă şi măsură exactă, născută din cădere – tot astfel, la apus de ciotul acela, câmpia e învrâstată de lancea ţeapănă a unei ruini acoperite cu licheni.

Ce fel de păseri cu gâtlejuri de argint au ciripit în creştetul acelui copac? al acelui pin de piatră, încununat în vârf de colivia metalică a unei clopotniţe – opera marelui meşter şi a nefericitului bastard Bannadonna? Aidoma turnului Babei, temelia clopotniţei a fost aşezată într-un moment de

entuziasm al pământului renăscut, după al doilea potop, când apele negrelor vremuri secaseră, iar verdeaţa răsărise din nou. Nu-i de mirare că, după o prăbuşire atât de îndelungată şi de adâncă, nădejdile speţei s-au înălţat în slavă, întocmai ca acelea ale feciorilor lui Noe când au dat peste ţinutul Şinear.

Nu se găsea în Europa acelei vremi om mai dârz decât Bannadonna. Îmbogăţindu-se din negoţul cu Levantul, ţara lui a hotărât să-şi împodobească fruntea cu o clopotniţă cum nu se mai afla alta în toată Italia, şi l-a ales pe el să i-o înalţe, dată fiind faima lui fără seamăn.

Lună de lună, turnul se ridica, piatră cu piatră, din ce în ce mai înalt; cu paşi de melc, dar mândru ca o torţă sau ca o rachetă. La capătul fiecărei zile, după ce plecau zidarii, arhitectul, rămas singur în creştetul edificiului mereu suitor, contempla de sus ziduri şi copaci din ce în ce mai falnici. Zăbovea acolo până la o oră târzie, cufundat în vise despre zidiri şi mai semeţe. Omagiile oamenilor care, în zilele de sărbători, se îmbulzeau la poalele Turnului, agăţându-se de stâlpii neciopliţi ai schelelor, cum se agaţă mateloţii de vergi sau albinele de crengi, fără să le pese de varul, de praful şi de molozul ce cădea peste ei – nu făceau decât să-i aţâţe orgoliul.

În cele din urmă, veni şi ziua cea mare a inaugurării Turnului. În acordurile violelor, acompaniate de salvele artileriei, ultima piatră fu ridicată încet în văzduh şi aşezată de mâinile lui Bannadonna pe ultimul strat. Urcându-se pe ea, constructorul rămase acolo, singur, cu braţele încrucişate, şi cu ochii aţintiţi asupra culmilor albe ale Alpilor albaştri din interior, şi asupra culmilor încă mai albe ale şi mai albaştrilor Alpi din larg – privelişti ce nu puteau fi văzute din câmpie, după cum nu putea fi văzută de jos nici privirea pe care arhitectul o arunca spre sol atunci când urcau spre el, ca nişte salve de tun, aplauzele frenetice ale norodului.

Ceea cei impresiona îndeosebi pe oameni era faptul că arhitectul stătea cu atâta seninătate pe o lespede goală, neîmprejmuită de nimic, la o altitudine de trei sute de picioare. Nimeni altul decât el n-ar fi cutezat una ca asta. Faptul că se suise în creştetul edificiului, la fiecare stadiu al înălţării sale, dăduse în cele din urmă roade, ca orice disciplină.

Nu mai lipseau acum decât clopotele. Acestea trebuiau să corespundă, în toate privinţele, sălaşului lor.

Clopotele mai mici fură temeinic turnate. Urmă un clopot bogat împodobit şi de o formă ciudată, care trebuia să fie atârnat într-un fel aparte, necunoscut până atunci. Dar despre menirea acestui clopot, despre mişcarea lui de rotaţie şi despre legătura lui cu mecanismul de ceasornic fabricat tot atunci, se va vorbi mai încolo.

În acest edificiu, clopotniţa şi turnul cu ceas se contopeau, deşi înainte vreme se obişnuia să fie construite separat, aşa cum o dovedesc până-n zilele noastre Campanila şi Torre dell'Orologio din SanMarco.

Dar îndrăzneala constructorului se vădea îndeosebi în clopotul cel mare. Degeaba încercaseră câţiva dintre magistraţii mai prudenţi din fire să-l domolească, spunându-i că Turnul, oricât ar fi de titanic, nu poate depăşi o anumită limită în greutatea clopotelor sale.

Neabătut, el îşi pregăti colosalul tipar, gravat cu figuri mitologice; apoi aprinse focul – un foc de cetini înmiresmate – şi-şi puse la topit cositorul şi cuprul, amestecându-le cu argintăria primită în dar de la nobilii cu spirit cetăţenesc. Când, în cele din urmă, începu turnarea, metalele slobozite lătrară ca nişte copoi. Lucrătorii se traseră înapoi, speriaţi, ceea ce putea duce la vătămarea clopotului cel mare. Atunci, Bannadonna, curajos ca Shadrach, se repezi, prin dogoarea flăcărilor, spre principalul vinovat şi-l izbi cu linguroiul lui masiv. O fărâmă desprinsă din ţeasta lovită căzu în fiertura metalică şi se topi numaidecât.

A doua zi, oamenii dezveliră cu grijă o parte din lucrare. Totul li se păru normal. În dimineaţa celei de-a treia zile, dezveliră şi mai mult clopotul, şi se arătară la fel de mulţumiţi. În cele din urmă, întreaga formă răcită fu scoasă la iveală, aidoma cadavrului unui rege theban. Totul era perfect, cu excepţia unei pete stranii; cum, însă, Bannadonna mergea îndeobşte singur în aceste inspecţii, el ascunse pata cu ajutorul unei vopsele speciale, preparată cu un neîntrecut meşteşug.

Turnarea unui clopot atât de masiv fu socotită drept un mare triumf al făurarului, triumf pe care statul era bucuros să-l împărtăşească. De aceea,

omorul fu trecut cu vederea. Sufletele miloase atribuiră această crimă unei izbucniri de pasiune estetică, nicidecum vreunei porniri ticăloase: întocmai ca lovitura de copită a unui cal arăbesc, fapta lui nu trăda vreun viciu, ci doar dogoarea sângelui. Crima fiindu-i iertată de către judecător şi de către preot deopotrivă, ce şi-ar mai fi putut oare dori conştiinţa lui, fie ea cât de încărcată?

Cinstind cu o nouă sărbătoare construcţia turnului şi pe constructorul ei, republica făcu din instalarea clopotelor şi a orologiului un prilej de şi mai grandioase solemnităţi decât cele de mai înainte.

În lunile ce urmară, Bannadonna duse o viaţa neobişnuit de retrasă. Se ştia, totuşi, că era ocupat cu o lucrare menită să întregească turnul şi să întreacă tot ceea ce fusese săvârşit până atunci. Mai toţi îşi închipuiau că era vorba de o lucrare de turnătorie, aidoma turnării clopotelor. Dar unii, crezându-se mai isteţi la minte, clătinau din cap şi dădeau a înţelege că nu degeaba îşi păstra constructorul cu atâta străşnicie taina. Între timp, izolarea lui îi învăluia munca în misterul cu care se înveşmântă de obicei lucrurile interzise. Nu peste multă vreme, constructorul porunci lucrătorilor să-i urce în clopotniţă un obiect masiv învelit într-un sac sau mai degrabă un ţol negru, dintre cele folosite uneori la acoperirea vreunei statui menită a împodobi faţada unui nou edificiu, statuie pe care arhitectul n-ar dori s- o expună ochiului critic al trecătorilor înainte de a o vedea instalată, ca o operă desăvârşită, în locul anume ales. Aşa se crezu şi acum. Dar, în timp ce obiectul era înălţat, un cioplitor de statui aflat acolo observă sau i se păru că observă că obiectul nu era cu totul ţeapăn, ci oarecum mlădios. În cele din urmă, când momâia învelită în sac ajunsese la destinaţie şi părea, văzută de jos, că intra singură în clopotniţă, fără ajutorul macaralei, un bătrân şi isteţ fierar emise bănuiala că în sac se ascundea un om viu. Această bănuială fu socotită absurdă, drept care interesul general continuă să crească, Nu fără a întâmpina împotrivirea lui Bannadonna, primul magistrat al oraşului porni, însoţit de un coleg la fel de vârstnic, pe urmele aşa-zisei statui, până-n vârful clopotniţei. Dar osteneala nu le fu răsplătită decât în foarte mică măsură. Sub pretextul, destul de plauzibil, al secretului profesional, constructorul refuză orice explicaţie. Magistraţii aruncară o privire spre obiectul învelit în sac, care, spre uimirea lor, părea să-şi fi schimbat între timp poziţia, poate din pricina vântului puternic de-afară. Obiectul părea acum aşezat pe un fel de scaun sau de soclu, ascuns în învelitoare. Cei doi magistraţi observară că

înspre partea de sus a acesteia, urzeala era parţial ruptă, fie dinadins, fie din întâmplare, şi astupată cu un fel de grilaj alcătuit din îmbinarea unora dintre fire. Fie clin pricina vântului care pătrundea prin deschizăturile zidului de piatră, fie din pricina propriei lor imaginaţii tulburate, avură deodată impresia că în interiorul sacului se mişcă ceva, ca un arc. Ochii lor neclintiţi nu scăpau nici un detaliu, fie el cât de neînsemnat sau întâmplător. Printre altele, desluşiră într-un ungher un ulcior, cu lutul în parte ros, în parte acoperit cu-o pojghiţă, iar primul magistrat îi şopti celuilalt că nu s -ar mira să vadă un asemenea ulcior dus, în bătaie de joc, la buzele unei statui de bronz… sau, poate, şi mai rău.

La întrebările lor, însă, constructorul răspunse că se folosise de ulcior la turnarea clopotelor, pentru a controla calitatea topiturii. Şi adăugă că prezenţa ulciorului în clopotniţă era pur întâmplătoare.

Cei doi magistraţi nu slăbeau din ochi învelitoarea, ca şi cum ar fi privit vreo mască suspectă la un bal mascat veneţian. Erau stăpâniţi de tot soiul de temeri nedesluşite. Se temeau de pildă că, după coborârea lor din turn, cpnstructorul nu va rămâne pe deplin singur, chiar fără a avea parte de un interlocutor în carne şi oase.

Prefăcându-se amuzat de nelinişte lor, Bannadonna întinse între ei şi obiectul ce-i tulbura atâta, o prelată de pânză. Tot ca să le abată atenţia de la obiectul cu pricina, încercă să le concentreze interesul asupra altor lucrări ale sale. Şi într-adevăr, acum, când sacul nu se mai vedea, ei nu rămaseră nesimţitori la minunatele opere de artă din jur, opere pe care le contemplaseră doar în forma lor nedesăvârşită, căci, de la înălţarea clopotelor, nu mai pătrunsese în clopotniţă nimeni altul în afară de constructor. O trăsătură a caracterului acestuia era să nu lase pe nimeni altcineva să facă ceea ce putea face el însuşi, fără prea mare risipă de timp, chiar dacă era vorba de un simplu detaliu. De aceea, în cursul săptămânilor precedente, ori de câte ori opera lui secretă îi lăsa vreun răgaz, lucrase la cizelarea figurilor menite a împodobi clopotele.

Atenţia celor doi magistraţi fu atrasă îndeosebi de clopotul-ceas. Sub dalta răbdătoare, frumuseţea latentă a podoabelor sale, ascunsă până de curând de asperităţile rămase de la turnare, ieşea acum la iveală în toată graţia ei sfielnică. De jur împrejurul clopotului, douăsprezece figuri de fete

voioase, încinse cu ghirlănzi, dănţuiau mână-n mână, într-o horă ce simboliza crugul orelor.

- Bannadonna, zise primul magistrat, clopotul acesta le întrece pe toate celelalte. E de o frumuseţe desăvârşită. Dar ce se-aude? exclamă el, desluşind un zgomot. Să fi fost vântul?

- Vântul, excelenţă, îi răspunse, în grabă, constructorul. Dar să ştiţi că figurile nu sunt încă lipsite de anume cusururi. Mai e nevoie de unele îmbunătăţiri. După ce le voi face, şi după ce blocul acela (şi arătă spre paravanul de pânză), după ce acest Haman, cum l-am poreclit eu în glumă, aşadar după ce acest personaj, vreau să spun acest obiect va fi aşezat pe soclul lui înalt, atunci, domnii mei, voi fi bucuros să vă primesc din nou aici.

Această aluzie în doi peri la obiectul cu pricina, trezi din nou în sufletul vizitatorilor o oarecare nelinişte. Dar, dinspre partea lor, se feriră să mai facă vreo aluzie, pe semne ca să nu-i dea bastardului prilejul de a vedea cât de uşor putea arta lui plebee să tulbure placida demnitate a unor patricieni.

- Ei bine, Bannadonna, zise primul magistrat, spune-ne când crezi ca vei fi gata să pui în mişcare orologiul? Interesul ce ţi-l purtăm, atât dumitale cât şi operei dumitale, ne face să-ţi aşteptăm cu nerăbdare izbânda. La fel şi norodul – auzi-l cum vociferează! Spune-ne la ce oră vei fi gata?

- Excelenţă, mâine veţi auzi o muzică stranie, fie că vă veţi pleca sau nu urechea spre a o asculta. Clopotul acesta (şi arătă spre cel împodobit cu ghirlănzi şi cu figuri de fete) va bate pentru prima oară vestind ora unu.

Bătaia va cădea acolo unde Una o strânge de mână pe Dua, şi le va desface mâinile tandru înlănţuite. Aşadar, mâine, când în locul acesta, da, chiar în locul acesta, va suna ora unu (şi Bannadonna înaintă spre orologiu şi-şi puse degetul pe mâinile împreunate), sărmanul meşter va fi din nou cât se poate de bucuros să vă primească în neorânduiala atelierului său. Până atunci, adio, ilustre excelenţe, şi nu uitaţi să luaţi aminte la semnalul ce vi-l va da prea plecata voastră slugă.

Şi eu o figură imperturbabilă, care, întocmai ca o forjă, ascundea un foc strălucitor, porni spre chepengul scării, ca şi cum ar fi vrut să-şi conducă,

politicos, oaspeţii până acolo. Dar al doilea magistrat, un om bun la suflet, tulburat de dispreţul sardonic pe care i se părea că-l desluşeşte sub expresia smerită a constructorului, şi necăjit nu atât din motive personale, cât dintr-o creştinească milă faţă de acest cinic solitar, despre al cărui sfârşit nutrea unele vagi bănuieli, poate sub înrâurirea bizarului cadru înconjurător – bunul magistrat încetase să-l mai privească pe constructor şi-şi aţintise ochii trişti asupra orei Una. Expresia feţei ei nemişcate îl făcu să tresară.

- Ce-nseamnă asta, Bannadonna? întrebă el în şoaptă. Una nu seamănă cu surorile ei!

Această remarcă a colegului său îi atrase atenţia primului magistrat asupra figurii cu pricina.

- Pentru numele lui Christos, Bannadonna! exclamă el. Faţa Unei seamănă leit cu aceea a prorociţet Debora din tabloul florentinului Del Fonca.

- De bună seamă, Bannadonna, interveni, cu glas şoptit, magistratul mai blajin din fire, intenţionai ca toate cele douăsprezece figuri să aibe aceeaşi expresie de abandon vesel. Iată, însă, că surâsul Unei e cu totul altfel, ca un surâs fatal.

În timp ce blajinul său coleg vorbea astfel, primul magistrat se uita la constructor, ca şi cum ar fi vrut să citească pe faţa lui explicaţia acestei deosebiri. Între timp, ajunsese la chepengul scării şi stătea cu un picior pe marginea lui.

- Excelenţă, răspunse Bannadonna, acum, urrnărindu-vă privirea ageră, observ şi eu pe faţa Unei o oarecare deosebire. Dar priviţi, vă rog, de jur împrejurul clopotului şi veţi vedea că nu veţi găsi două figuri perfect identice. Căci în artă există o lege… Dar vântul rece a-nceput din nou să bată, iar ferestruicile astea zăbrelite nu-i opun decât o slabă rezistenţă. Îngăduiţi-mi, stimaţii mei domni, să vă conduc, măcar o parte din drum. Trebuie să avem grijă de oamenii a căror bunăstare chezăşuieşte binele obştesc.

- Vorbind despre expresia Unei, spuneai, Bannadonna, că în artă există o lege, zise primul magistrat, în timp ce cobora, împreună cu ceilalţi, prin puţul de piatră. Despre ce lege e vorba?

- Scuzaţi-mă, excelenţă, dar vă voi spune altădată. În turn e atâta umezeală…

- Ba nu, mă opresc puţin, căci vreau să te ascult, chiar acum. Uite, să ne oprim pe acest palier larg, sub ferestruica aceea îngustă, prin care nu pătrunde vântul, ci doar lumina. Vorbeşte-ne despre legea aceea, pe îndelete.

- Pentru că insistaţi, excelenţă, aflaţi că în artă există o lege care exclude posibilitatea duplicatelor. Cu câţiva ani în urmă, poate vă mai amintiţi, am gravat pentru Republica domniilor voastre un mic sigiliu având ca efigie portretul ilustrului vostru strămoş, care-a întemeiat-o. Întrucât Vama trebuia să ştampileze nenumărate lăzi şi baloturi, am făcut o sută de astfel de sigilii. Şi deşi intenţia mea era de a le face identice, aşa cum de altfel le şi consideră lumea, totuşi, la o cercetare atentă, niciuna din cele o sută de feţe nu este la fel cu cealaltă. Toate au aceeaşi expresie gravă, dar există mici deosebiri de la una la alta. Unele au un aer binevoitor, altele o expresie ambiguă; în două sau trei dintre ele, ochiul atent poate observa o nuanţă de răutate. Pentru a crea această impresie, e de ajuns o cât de neînsemnată modificare – bunăoară a liniei umbrelor din jurul gurii. Ei bine, excelenţă, închipuiţi-vă că în locul acelei gravităţi generale, ar fi o veselie generală, şi supuneţi-o la douăsprezece modificări de felul aceleia pe care v-am descris-o: oare nu veţi obţine astfel orele de pe cadranul orologiului meu, inclusiv figura Unei? Eu, însă, ador…

- Ce se-aude colo sus? Nu cumva zgomot de paşi?

- Nu, excelenţă, e mortarul care cade uneori din bolta clopotniţei pe pardoseală, căci zidăria a rămas netencuită. Va trebui să mă îngrijesc de treaba asta… Precum vă spuneam, eu, unul, ador această lege care exclude duplicatele. Ea îngăduie o frumoasă afirmare a personalităţii. Da, excelenţă, acest surâs straniu şi, după părerea dumneavoastră, echivoc, precum şi aceşti ochi profetici ai Unei, se potrivesc perfect cu gustul lui Bannadonna.

- Ascultă! Eşti sigur că n-am lăsat nici suflet în urma noastră?

- Nu, excelenţă, fiţi pe pace, vă asigur că nu-i nici un suflet. Tot mortarul e de vină.

- Dar n-a căzut de loc, cât am fost noi acolo.

- Păi, în prezenţa dumneavoastră nici n-ar fi îndrăznit, excelenţă, replică Bannadonna cu o plecăciune smerită.

- Dar Una părea să te privească ţintă, se amestecă în vorbă magistratul cel bun la suflet. Aş fi putut să jur că te alesese tocmai pe dumneata, dintre noi trei, ca să te privească.

- Dacă a făcut-o, a făcut-o poate din pricina inteligenţei ei superioare, excelenţă.

- Cum adică, Bannadonna? Nu te-nţeleg.

- N-are nici o importanţă, absolut niciuna, excelenţă. Dar văd că vântul şi-a schimbat direcţia, căci suflă acum prin ferestruică. Îngăduiţi-mi să vă conduc. După care, vă rog să mă scuzaţi, dar meşterul trebuie să se întoarcă la uneltele sale.

- E, poate, stupid din partea mea, signor, dar constructorul mă tulbură în chip ciudat, şi nu ştiu de ce, zise magistratul cel blajin către colegul său, în timp ce coborau, neînsoţiţi, scara. Adineaori, când ne-a răspuns cu atâta aroganţă, mi s-a părut că seamănă cu Sisera orgoliosul vrăjmaş al Domnului, din tabloul lui Del Fonca. Cât despre tânăra Deboră sculptată pe clopot, ei bine, şi ea…

- Haida de! îi curmă vorba primul magistrat. E o impresie de moment. Debora, spui? Dar unde-i, mă rog, Iaela?

- Văd, signor, că spaimele dumitale rămân în urmă, o dată cu frigul şi întunericul, îi răspunse celălalt în clipa când puneau piciorul pe gazon. Pe când ale mele mă însoţesc mereu, chiar la lumina zilei. Dar ce se-aude?

Poarta prin care ieşiseră din turn se închisese cu zgomot.

- A coborât pe furiş după noi ca să se încuie înăuntru, explică primul magistrat, zâmbind. Dar aşa e obiceiul lui.

Peste câteva minute se vesti oamenilor că a doua zi, la unu după amiază, va suna orologiul, cu un acompaniament extraordinar, datorit măiestriei constructorului. În ce consta acest acompaniament, nimeni nu putea spune deocamdată. Ştirea fu primită cu aclamaţii.

Dar oamenii fără căpătâi, care rămăseseră toată noaptea în preajma turnului, putură vedea în vârful lui, printre zăbrelele ultimei ferestruici, o lumină ce nu se stinse decât în razele soarelui matinal. De asemenea, auziră zgomote stranii, sau li se păru că aud, căci veghea lor agitată nu putea să nu le tulbure mintea; nu erau, cică, numai sunetele unor unelte metalice, ci şi gemete şi scrâşnete înăbuşite, ca acelea pe care le-ar scoate un om supus la cazne grele, pe vreo roată de tortură.

Dimineaţa se scurgea încet. O parte din mulţime îşi trecea vremea cântând şi jucând jocuri de noroc, în timp ce soarele se rostogolea ca o minge mare deasupra câmpiei.

La amiază, nobilii şi cetăţenii de frunte sosiră călări din oraş urmaţi de o companie de soldaţi cu fanfară, pentru a cinsti şi mai vârtos evenimentul.

Încă o oră de aşteptare. Oamenii erau din ce în ce mai nerăbdători. Mulţi stăteau cu ceasurile în mâini, privind când spre micile lor cadrane, când spre clopotniţă, ca şi cum ochiul ar fi putut vesti ceea ce numai urechea era în măsură să perceapă, căci turnul orologiului nu avea încă un cadran.

Acele a o mie de ceasuri ajunseseră acum la un fir de păr distanţă de cifra I. Peste câmpia ticsită de oameni se. Lăsase o tăcere grea, ca în aşteptarea vreunui Şiloa! Deodată, un zgomot surd, înăbuşit, fără rezonanţă, abia perceptibil dincolo de primele rânduri ale mulţimii, se revărsă greoi din clopotniţă, în aceeaşi clipă, oamenii se uitară înmărmuriţi unul la altul, apoi la ceasuri: acele acestora atinseseră şi depăşiseră cifra I. Nici un clopot nu bătuse în turn. Mulţimea începu să vocifereze.

După ce aşteptă câteva clipe, primul magistrat porunci să se facă linişte şi strigă către clopotniţă ca să afle ce întâmplare neprevăzută se petrecuse

acolo.

Nici un răspuns.

Strigă încă o dată, şi încă o dată. Aceeaşi tăcere.

Din porunca magistratului, soldaţii sfărâmară poarta turnului. După ce puse câteva sentinele ca s-o păzească de mulţimea dezlănţuită, primul magistrat, însoţit de colegul său, se urcă pe scara în spirală. La jumătatea drumului, se opriră ca să asculte. Nici un zgomot. Urcând cu paşi şi mai repezi, ajunseră în clopotniţă, dar se opriră în pragul ei, uluiţi de priveliştea ce li se dezvăluia. Un prepelicar, care se ţinuse după ei fără ştirea lor, tremura ca în faţa vreunei dihănii întâlnite într-o pădure, sau mai degrabă ca în faţa unor urme de paşi care ar fi dus spre vreun tărâm misterios.

Bannadonna zăcea însângerat pe podea, la poalele clopotului împodobit cu ghirlănzi şi cu chipuri de fete. Zăcea la picioarele Unei, cu capul ţeapăn, în dreptul mâinii ei stângi, acolounde aceasta strângea mâna orei Du a. Deasupra lui stătea aplecat manechinul, fără mască acum, întocmai ca Iaela deasupra lui Sisera, după ce-i înfipsese ţăruşul în tâmplă.

Înzestrat cu braţe şi cu picioare, părea îmbrăcat în zale strălucitoare ca acelea ale unui cărăbuş. Braţele lui încătuşate erau ridicate, ca şi cum s-ar fi pregătit să-şi lovească încă o dată, cu cătuşele, victima doborâtă, în vreme ce un picior îi alunecase sub cadavru, vrând parcă să-l dea la o parte.

Ceea ce a urmat rămâne învăluit în umbra incertitudinii.

Ar fi desigur firesc să se presupună că magistraţii s-au ferit, la-nceput, de orice contact personal cu arătarea din faţa lor, şi că au rămas, cel puţin câtva timp, pradă unei involuntare îndoieli sau, poate, chiar unei spaime cumplite. Ceea ce e sigur, este că au cerut să li se trimită de jos o archebuză, iar potrivit unora, detunătura acesteia, urmată de un şuier grozav, ca acela al unui resort ce se declanşează brusc, şi apoi de un vuiet de săbii trântite, grămadă, pe-un caldarâm – toate aceste zgomote învălmăşite răsunară pe câmpie, atrăgând privirile tuturor spre clopotniţă, prin ale cărei ferestruici se răsuceau jerbe subţiri de fum.

Unii pretinseră că victima fusese prepelicarul, înnebunit de groază. Alţii contestară această afirmaţie. Adevărul este că prepelicarul n-avea să mai fie văzut niciodată şi e probabil că, dintr-un motiv necunoscut, a împărtăşit soarta manechinului, despre care se va vorbi îndată. Oricare-ar fi fost întâmplările reale petrecute mai înainte, în clipa când îşi biruiră panica instinctivă, sau mai bine zis. Când se convinseră că n-au motive să se teamă, cei doi magistraţi vârâră din nou mogâldeaţa în sacul ce-o învelise. În noaptea aceleeaşi zile, sacul fu coborât şi dus în taină pe plajă, iar de- acolo în largul mării, pentru a fi scufundat. Niciodată, nici măcar în intimitatea lor, cei doi bărbaţi nu aveau să dezvăluie pe deplin tainele clopotniţei.

Din pricina misterului ce-l învăluia, deznodământul constructorului fu explicat de către oamenii din popor într-un mod mai mult sau mai puţin supranatural. Dar unele spirite mai puţin neştiinţifice afirmară că se putea găsi destul de lesne şi o altă explicaţie. Se prea poate ca, în lanţul deducţiilor trase de ei, să fi lipsit unele inele, sau ca altele să fi fost şubrede. Totuşi, întrucât explicaţia dată de ei este singura pe care tradiţia a reţinut-o, în lipsa alteia mai bune o vom cita şi noi. Dar, întâi de toate, e necesar să înfăţişăm ipoteza lor în legătură cu motivele care-ar fi stat la baza planului secret al lui Bannadonna, căci spiritele mai sus pomenite voiau să explice atât sufletul constructorului cât şi evenimentul în sine. Ne vom referi, în treacăt, şi la unele lucruri nu tocmai clare, şi fără legătură cu subiectul propriu-zis.

În epoca aceea, clopotele mari erau făcute să sune, ca şi astăzi, cu ajutorul unei limbi trase de frânghii, sau prin lovirea lor fie cu un mecanism complicat, fie cu nişte ciocane grele, mânuite de câţiva oameni voinici, postaţi chiar în clopotniţă, când clopotele se aflau înăuntru, sau în gherete instalate pe acoperiş, când clopotele erau descoperite.

S-a presupus că lui Bannadonna i-a venit ideea planului său observând clopotele descoperite şi oamenii care stăteau de veghe în preajma lor. Cocoţată pe un catarg sau pe o turlă, figura omenească pare, văzută de jos, să-şi micşoreze într-atâta dimensiunile, încât trăsăturile ei distinctive se şterg cu desăvârşire. Ea încetează să mai aibe vreo personalitate. Gesturile ei nu mai exprimă nici o voinţă, şi seamănă mai degrabă cu mişcările automate ale unui telegraf.

Reflectând, aşadar, la aspectul de paiaţă pe care-l prezintă figura omenească astfel observată, Bannadonna concepuse ideea unui mecanism metalic, care să sune ora cu o precizie mai mare decât aceea a braţului omenesc. De asemeni, văzmd cum paznicul postat pe acoperiş ieşea din ghereta lui la ore fixe şi înainta cu ghioaga ridicată spre clopot, pentru a -l izbi, Bannadonna hotărâse să-şi înzestreze şi el mecanismul cu o putere de locomoţie, nu lipsită, cel puţin în aparenţă, de voinţă şi inteligenţă.

Presupunerile celor ce pretindeau a fi la curent cu intenţiile lui Bannadonna sunt, până la acest punct, plauzibile, căci e adevărat că omul avea o minte întreprinzătoare. Dar ei nu se opreau aici, ci dădeau a înţelege că, deşi planul conceput de constructor la vederea paznicului se limitase iniţial la găsirea unui înlocuitor subtil al acestuia, totuşi – cum se întâmpla adesea cu inventatorii, care, pornind de la un proiect miniatural ajung treptat la un plan titanic – şi în cazul de faţă planul iniţial atinsese în cele din urmă, în anticipaţiile sale, un grad nemaiauzit de îndrăzneală. Bannadonna continuase să-şi concentreze eforturile asupra manechinului mobil din clopotniţă, deşi vedea în el doar un prototip imperfect al unei creaturi ulterioare, al unui soi de ilot gigantic, menit să asigure, într-o măsură greu imaginabilă, nevoile şi gloria umanităţii – furnizându-i acesteia nici mai mult nici mai puţin decât un înlocuitor al săpiămânii de lucru obişnuite şi înzestrând pământul cu un nou rob, mai util decât boul, mai sprinten decât delfinul, mai puternic decât leul, mai şiret decât maimuţa, mai harnic decât furnica, mai aprig decât şarpele şi totuşi la fel de răbdător ca măgarul. Toate calităţile tuturor făpturilor lui Dumnezeu puse în slujba omului urmau să-şi găsească întruchiparea în această făptură unică, în acest ilot desăvârşit, care trebuia să se numească Talus – Talus sclavul de fier al lui Bannadonna şi, prin mijlocirea acestuia, al întregii omeniri.

Dacă aceste ultime presupuneri în legătură cu taina constructorului ar fi întemeiate, s-ar putea crede că omul se molipsise, fără leac, de cele mai nebuneşti himere ale veacului său, întrecându-l cu mult pe un Albert cel Mare sau pe un Cornelius Agrippa44. Dar s-a dovedit cu totul altceva, şi anume, că planul lui, oricât de miraculos ar fi fost, şi oricât ar fi depăşit, în aparenţă, nu numai limitele invenţiei omeneşti, dar şi pe cele ale creaţiunii divine, îşi propunea să folosească doar mijloace aflate în limitele sobre ale raţiunii. S-a afirmat că Bannadonna nutrea un dispreţ mai mult decât sceptic faţă de toate divagaţiile prezumţioase şi aberante ale veacului său. Bunăoară,

nu era de acord cu metafizicienii vizionari care pretindeau că între forţele mecanice subtile şi vitalitatea animală brută ar putea exista o oarecare analogie. Planul lui nu împărtăşea câtuşi de puţin entuziasmul anumitor filosofi naturalişti, care sperau să ajungă, prin experienţe fiziologice şi chimice, la cunoaşterea originilor vieţii şi, implicit, la posibilitatea de a o reproduce şi perfecţiona. Cu atât mai puţin se înrudea el cu tribul alchimiştilor, care, prin tot soiul de incantaţii, căutau să degajeze în laboratorul lor vreun miraculos principiu vital. Şi nici nu-şi închipuise vreodată, ca unii teosofi optimişti, că adoraţia tenace a Celui de sus i-ar putea asigura omului puteri nemaiauzite. Fiind un materialist practic, Bannadonna îşi propusese un scop, pe care urma să-l atingă nu cu ajutorul logicii, al creuzetului, al vrăjilor sau al altarului, ci numai cu ajutorul ciocanului şi al menghinei. Pe scurt, nu urmărise să dezlege tainele naturii, să se furişeze înlăuntrul ei, să urzească un complot din afară împotriva ei, sau să o subjuge cu ajutorul vreunei creaturi artificiale; nefăcând apel la nici o stihie şi la nici o făptură, voise să se măsoare de unul singur cu natura, să o depăşească şi să o domine. Se umilea în faţa ei, ca s-o cucerească. Bunul simţ devenea, la el, theurgie, mecanismul devenea miracol, maşinistul – un Prometeu eroic, iar omul – adevăratul Dumnezeu.

Totuşi, în prima fază a lucrului la automatul din clopotniţă, constructorul lăsase oarecare joc imaginaţiei, deşi la el imaginaţia era, poate, doar o ramificaţie colaterală a ambiţiei sale utilitare. Sub aspect exterior, creatura din clopotniţă nu trebuia să semene câtuşi de puţin cu un om sau cu un animal oarecare, şi nici să se conformeze vreunui prototip ideal, fie el cât de extravagant, din mitologie: trebuia, dimpotrivă, să fie o creatură originală din toate punctele de vedere – cu atât mai originală cu cât era mai oribilă.

Acestea au fost, deci, presupunerile făcute în legătură cu proiectul iniţial şi cu intenţiile constructorului. Iar acum, vom arăta cum o catastrofă neprevăzută i-a dat peste cap planul, chiar în momentul când trebuia să se materializeze; mai bine zis vom arăta care-au fost presupunerile făcute în legătură cu aceasta.

S-a crezut, de pildă, că în ajunul zilei fatale, după plecarea celor doi magistraţi, Bannadonna a dezvelit manechinul şi l-a instalat în locaşul anume pregătit – un fel de gheretă aşezată într-un colţ al clopotniţei; pe scurt, în tot cursul nopţii, ca şi în prima parte a dimineţii următoare, fusese

ocupat cu punerea la punct a automatului, care trebuia să iasă din gheretă la fiecare şaizeci de minute, să lunece ca un vagonet pe nişte şine, să înainteze spre orologiu cu cătuşele ridicate, să izbească într-unul din cele douăsprezece puncte de legătură dintre cele douăzeci şi patra de ore, apoi să se răsucească pe călcâie, să facă înconjurul clopotului şi să se întoarcă la gheretă, unde să rămână timp de alte şaizeci de minute, când urma să repete acelaşi program; între timp, printr-un sistem ingenios, clopotul s-ar fi răsucit pe axa lui, aşa fel încât mâinile împreunate ale următoarelor două figuri să ajungă în dreptul ciocanului care cobora şi care ar fi izbit de două ori, apoi de trei ori, şi-aşa mai departe. Metalul sonor ai acestui clopot fusese turnat în aşa fel – cu o artă al cărei secret s-a pierdut odată cu inventatorul – încât fiecare din cele douăsprezece perechi de mâini să scoată un sunet aparte în clipa când era desfăcută.

Dar magicul manechin metalic n-a apucat să lovească decât o singură dată în clopotul acela fermecat, n-a înfipt în el decât acel unic piron şi n-a desfăcut decât acea unică strângere de mâini, prin care Bannadonna se agăţa de ambiţioasa lui viaţă. Căci după ce şi-a instalat creatura în gheretă, având grijă ca nu cumva să iasă de-acolo înainte de ora unu, ci exact Ia acea oră, şi după ce a uns bine şinele pe care urma să lunece, constructorul s-a repezit, pare-se, spre clopot pentru a-şi cizela sculptura. Ca un adevărat artist, s-a lăsat absorbit de propria-i operă, încercând să schimbe, poate, expresia aceea stranie a Unei, expresie care-l irita desigur în adâncul sufletului său, cu toate că, de faţă cu alţii, vorbise despre ea cu atâta nepăsare.

Şi, astfel, câtăva vreme uită de creatura lui; ca, însă, nu- l uită de fel, ci, fidelă principiului ei creator, precum şi propriului ei mecanism, îşi părăsi postul exact la ora fixată, lunecă fără zgomot pe şinele bine unse, în direcţia ce-i fusese stabilită, şi, ţintind spre mâna Unei, pentru a scoate din ea o notă răsunătoare, izbi cu putere în creierul lui Bannadonna, care stătea întors cu spatele spre monstru; o clipă mai târziu, braţele încătuşate se ridicară din nou în poziţia de mai înainte. În cădere, trupul victimei a blocat mecanismul monstrului, care-a rămas locului, aplecat asupra lui Bannadonna, ca şi cum i-ar fi şoptit vreo formulă menită să-l îngrozească post-mortem. Dalta scăpase din mâna meşterului şi zăcea lângă el, iar sticluţa cu ulei se vărsase peste şinele de fier.

Având în vedere geniul unic al constructorului şi sfârşitul său tragic, Republica a hotărât să i se facă funeraliile cele mai solemne. S-a stabilit ca marele clopot – a cărui turnare fusese primejduită de gesturile speriate ale acelui lucrător nefericit – să bată în clipa în care sicriul va fi adus în catedrală. Pentru a trage clopotul, a fost ales cel mai voinic dintre bărbaţii din împrejurimi.

Dar când purtătorii sicriului intrară pe poarta catedralei, urechile lor auziră doar un zgomot infernal şi discordant, ca acela produs de vreo avalanşă alpină. După care se aşternu o tăcere desăvârşită.

Aruncând o privire înapoi, oamenii zăriră un gol în locul zidăriei năruite a clopotniţei. S-a constatat ulterior că ţăranul acela vânjos, căruia i se încredinţase funia clopotului, o trăsese brusc, din răsputeri, pentru a face să răsune muzica grandioasă. Vibranta masă metalică, fiind prea grea pentru suportul ei şi având pe deasupra şi un defect undeva în partea superioară, s-a lăsat într-o rână şi, zmulgându-se din chingi, s-a prăbuşit cale de vreo sută de metri până la pajiştea de iarbă fragedă, în care a rămas pe jumătate îngropată, cu fundul în sus.

Când a fost dezgropată, s-a văzut că principala fractură provenea dintr-un mic punct, aflat în urechea clopotului – un defect aparent neînsemnat, care fusese probabil acoperit, după turnare, cu o substanţă necunoscută.

Nu peste multă vreme, metalul retopit îşi ocupă din nou locul în clopotniţă, supusă ea însăşi unor reparaţii. Timp de un an, metalicul cor de păsări cânta în clopotniţă, ca -ntr-un boschet de grinzi şi ogive. Dar în ziua când se împlinea un an de la zidirea turnului, foarte devreme în zori, înainte ca mulţimea să se fi strâns de jur-împrejur, s-a produs un cutremur. S-a auzit o zguduitură puternică: pinul de piatră, cu boschetul lui cântător, se prăbuşi la pământ.

Aşadar, robul orb îşi ascultase stăpânul şi mai orb, dar în supunerea lui îl omorâse. Creatorul era ucis de propria -i creatură. Clopotul fusese prea greu pentru turlă. Principalul lui cusur se afla în locul unde sângele omului îi pângărise metalul.

Trufia precedase, aşadar, căderea.